

4. ÜNİTE

18.-19. YÜZYIL FELSEFESİ (AYDINLANMA)

18.-19. yüzyıl felsefesine “**Aydınlanma Felsefesi**” de denir. Bu çağ “**Akıl Çağı**” olarak da isimlendirilir. Kant’ın deyişiyle: “ insanın aklını kendisinin kullanmaya başlamasıdır”. Aydınlanma felsefesi metafizik konularla şiddetle savaşıyor. Bu dönemde akla aşırı bir güven beslenerek, geleneklerden ve dinden kurtulup, insanın kendi kaderini yine kendisinin belirleyeceğine inanılır. Akla beslenen aşırı güvenle devlet, toplum, din ve eğitim yeniden düzenlenmeye çalışılmıştır.

Akla önem veriş, birçok alanda birçok gelişmeyi beraberinde getirmiştir. Ekonomik ve siyasal açıdan kendini hissettiren bu gelişmeler, Fransız İhtilali gibi bir olayın ve Sanayi Devrimi gibi üretime dair bir olgunun yaşanmasına neden olmuştur. Bu olayların yarattığı etki, aydınlanmanın içeriğini de belirlemiştir.

- * **Fransız İhtilali** ; Halk yoksulluk içindeyken kralın zenginliği Fransız İhtilali’nin görünen nedenidir. İhtilalin arkasındaki sebepler arasındaysa okuryazarlığın artması ve bağımsız yayınların desteklenmesiyle toplumda büyük bir değişim ve bu değişimi organize eden Fransız aydınları ve onların felsefi görüşleri vardır. Sosyal yaşayıştaki eşitsizlik ve adaletsizlik, aydınlanmayla oluşan özgürlük düşüncesiyle halk içinde krala karşı bir ayaklanma başlatmıştır. Bütün dünyayı etkileyen ihtilal, Fransa’da mutlak monarşinin yıkılması ve cumhuriyet rejiminin kurulmasıyla sonuçlanmıştır.
- * **Sanayi Devrimi**; İngiltere’de başlayan Sanayi Devrimi, hızlı üretim yapan fabrikaların kurulmasını ve ulaşımın kolaylaşarak kültürel ve ekonomik etkileşimin artmasını sağlamıştır. Bilim ve teknolojiye gelişmeler ve ekonomik alana yönelik felsefi düşünceler bunların zeminini oluşturmuştur. Bu durum, bazı insanlara rahat yaşam gibi faydalı sonuçlar getirmiş ama diğer taraftan da devletler arası rekabeti artırıp savaş gibi kötü sonuçlara götürmüştür. Ham madde ve yeni pazar arayışları sömürgeciliği hızlandırmış ve ortalama bir asır sonra güçlü devletlerin rekabeti nedeniyle 1. Dünya Savaşı yaşanmıştır.

18.-19. YÜZYIL FELSEFESİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ

- Özgürlüğü engelledikleri düşüncesiyle siyasi ve dinî otoritelere karşı gelinmiştir.
- Düşünce özgürlüğü desteklenmiştir.
- Laik bir dünya düzeni benimsenmiştir.
- Aydın ve yazarlar sınıfı oluşmuştur.
- Sanat, felsefe ve edebiyatta önemli eserler verilmiştir.
- Deneye önem verilmiştir. İnsan merkeze alınmıştır.
- Felsefede yeni ekoller çıkmıştır.

18.-19. YÜZYIL DÜŞÜNÜRLERİ

◆ **JOHNE LOCKE (1632 - 1704):**

*Bilgi Anlayışı: “Hiçbir insanın bilgisi, edindiği tecrübenin ötesine geçemez.” (John Locke) John Locke, zihnin, ilk doğduğu anda boş bir levha ya da klasik söylemle “**tabula rasa**” olduğunu düşünür. Ona göre doğuştan gelen hiçbir bilgi yoktur. Bütün bilgilerin kaynağı deneyimdir ve duyuşal yolla kazanılmıştır. Descartes’ın savunduğu akıl yoluyla erişilebilecek bilgi deneyiminin karşısında duran John Locke, insanın deneyim yoluyla öğrenen bir doğaya sahip olduğunu öne sürerek **Empirist** akımını başlatan filozof olmuştur. **John Locke’un bilgi anlayışına göre, gerçek bilgi ancak ve ancak deneyim ile mümkün olabilir. “**

*Siyaset Anlayışı: Locke, **liberalizmin** temellerini atan filozof olarak anılmaktadır. Locke’da tıpkı Hobbes gibi, siyaset felsefesini farazi bir doğa durumundan hareketle kurgular. Ama önemli bir farkla: Locke’un doğa durumu Hobbes’un doğa durumunun aksine bir barış durumuna karşılık gelir ve daha da önemlisi Locke’a göre insanların bu durumda, hayat, hürriyet ve mülkiyet gibi dokunulamaz, devredilemez hakları vardır.

Locke’un doğa durumu bir barış durumu olmakla birlikte, bu barış durumunun devam etmesi ve tehlikeye düşmemesi için, insanları birbirleri üzerindeki yargılama ve cezalandırma yetkilerini üstün bir otoriteye devretmeleri gerekmektedir. Çünkü insanların kendi davalarının yargıcı olması hakkaniyete uygun bir durum değildir. Bu nedenle Locke’a siyasal otorite gereklidir.

Bu bağlamda Locke, devletin görevlerini insanların doğal haklarının korunması ve kamu düzenini bozan kişilerin cezalandırılması olarak sınırlar. Bu sınırlar içinde hareket eden devlet meşrudur.

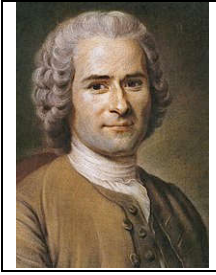
◆ DAVID HUME (1711 -1776):

*Bilgi Anlayışı: D.Hume, **Empirist** (deneycilik) akımının önemli bir temsilcisidir. İnsanın bütün zihinsel algılarını ikiye ayırır; **ideler** ve **izlenimler**. **İzlenimler**, insanın canlı algılarıdır. 5 duyusu sayesinde dış dünyadan edindiği algılardır. Örneğin elinizi sobaya değdirdiğiniz zaman hissettiğiniz sıcaklık algısı izlenimlerdir. **İdeler** ise canlı algılar değildir. İzlenimlerin zihinde bırakmış olduğu solgun kopyalarıdır. İnsan zihninde bulunan her şey ideler ve izlenimlerden meydana gelir. Bu nedenle zihinde bulunan tüm malzemeler izlenimlerden meydana gelir ve her ide bir izlenim sonucu ortaya çıkmıştır. Bu açıdan İnsanın idelerinin doğuştan gelebileceğini söyleyen rasyonalistlere karşıdır.

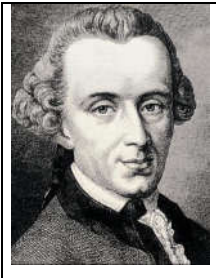
*Ahlak Anlayışı: Nesnel bir ahlaki değerin veya herkes tarafından kabul edilen ahlaki buyruk ilkelerinin varlığını kabul etmez. Ayrıca aklın ahlaki bir eylemin nedeni ve başlatıcısı olabilecek bir motif olmadığını ileri sürer. David Hume'a göre bir insanın ahlaki yapısını anlayabilmemiz için onun eylemlerine bakmamız gerekir. Eylemler insanların ahlaki içsel yapısının dış vurumudur. Ona göre ahlaklılık bir duygu durumudur. Ahlaki değer yargılarının ortaya çıkmasında duygu birinci, akıl ise ikinci roldedir. Ahlak yararlı ve zararlı davranışlarımız hakkında bilgi verebilir fakat bu değer yargılarımız akıldan değil duygulardan kaynaklanmaktadır.

◆ JEAN-JACQUES ROUSSEAU (1712 -1778):

*Siyaset Anlayışı: Rousseau, halkı, egemenliğin asıl sahibi olarak tanımlamıştır. Bu yaklaşımıyla Rousseau, Fransız Devrimini en fazla etkileyen düşünür olarak kabul edilir. Döneminin diğer düşünürleri gibi Rousseau'nun da hareket noktası **doğa durumu hipotezidir**. Rousseau'nun doğa durumu bir savaş durumu değildir. Rousseau'ya göre ilk insan doğa durumunda tam bir eşitlik ve özgürlük durumunda mutlu bir şekilde yaşamıştır. Bu özgürlük ve eşitlik durumu toplumun kuruluşuna kadar devam etmiştir. Rousseau doğa durumunun sona ermesini mülkiyetin ortaya çıkmasına ve eşitliğin ortadan kalkmasına bağlar. "Bir toprak parçasının etrafını çitle çevirip 'bu bana aittir' diyebilen, buna inanacak kadar saf insanlar bulabilen ilk insan, uygar toplumun kurucusu oldu" der. Özel mülkiyetin doğuşu böylece doğal eşitliğin, dolayısıyla da doğa durumunun sona ermesine neden olmuştur. Doğal eşitliğin ortadan kalkması insanları bir sözleşmeyle bir araya gelmeye zorlamıştır ve **"uygar toplum"** ortaya çıkmıştır.

◆ IMMANUEL KANT (1724 -1804):

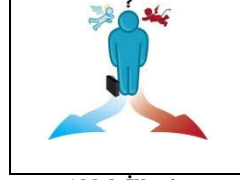
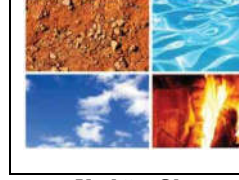

*Bilgi Anlayışı: Kant; hem rasyonalizmi hem de empirizmi eleştirmiştir. Onun savunduğu bilgi anlayışı hem akla hem de deneye dayanan **kritisizm (eleştircilik)**'dir. Kant'a göre duyulara dayanmayan akıl, boştur. Ancak gerçeği sadece duyularla anlamaya çalışan akılsız kördür. Bilginin meydana gelebilmesi için deney kadar akla da ihtiyaç vardır. Deney bilginin ham maddesidir, akıl ise onu işleyen fabrika gibidir. Duyularla elde ettiğimiz bilgileri, akıl yoluyla işleriz ve bilgiye çeviririz. Kant'ta bilgi, deneyden gelen verilerin, aklın formlarında işlenmesiyle ortaya çıkmaktadır.

*Ahlak Anlayışı: (Ödev Ahlakı): Kant'a göre ahlaklı eylemin kaynağını sonuçlar değil amaçlar içerir. Ona göre bir şeyin iyi ya da etik olmasının en önemli şartı **iyi niyettir**. Kant'a göre iyi niyet ödev olarak görüldüğü için sahip olunan niyettir. **Ödev ahlakı** Kant felsefesinin temelini oluşturur. İnsan kendi kurallarını kendisi koyar ve kendi koyduğu kurallara itaat eder. Ahlaki eylem bir ödevdir. Kant, insanların kurallara her şartta uymalarını öngörür. Örneğin, trafik polisinin olduğu bir yerde, kırmızı ışık yanınca duran araba sürücüsü, trafik polisi olmadığı zaman da hatta gecenin ortasında etrafta hiç kimse yokken bile ödev ahlakının gereği olarak kırmızı ışıkta durabilmelidir.

Öyle davranmalısın ki, davranışını belirleyen kurallar başkalarının davranışlarını da belirlesin. Yani senin davranışın için ölçü olan yasalar başkaları için de ölçü olsun. Bu evrensellik insan olmaktan kaynaklanan bir evrenselliştir. Ahlak, insanın özünden gelen bir şeydir. Ahlaki kurallara (ödev) uymak ya da uymamak insanın kendi elindedir.

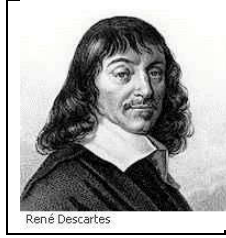
18.-19. YÜZYIL FELSEFESİNDE ÖNE ÇIKAN FELSEFİ PROBLEMLER

			
Bilginin Kaynağı Problemi	Birey - Devlet İlişkisi	Ahlak İlkesi	Varlığın Oluşu

1. BİLGİNİN KAYNAĞI PROBLEMİ

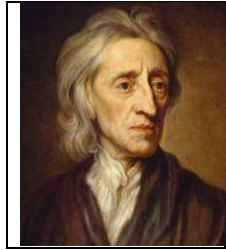
Doğru bilginin mümkün olduğu görüşünde birleşen bu dönem filozofları, bilginin kaynağı bakımından birbirlerinden ayrılmıştır. Bilgiye yönelik temel problem, bilginin ne olduğu ve insanın onu nasıl elde ettiğidir.

Bilgi üzerine yapılan tartışmalar, felsefenin iki ana akımı olan **rasyonalizm** ve **empirizm** üzerinden temellendirilir. Rasyonalizm, bilginin sırf akılla oluştuğunu belirtirken empirizm, deneyime bağlı oluştuğunu ileri sürer. Bu iki görüşü uzlaştırmaya çalışan 18. yy. filozofu Kant ise bilginin **akıl ve deneyimle** oluştuğu görüşündedir. Bu açıdan rasyonalist filozoflardan **Descartes** (17. yüzyıl), empirist filozoflardan **J. Locke** (17-18. yüzyıl) ve iki akımı sentezleyen **Kant**'ın (18. yüzyıl) bilgi hakkındaki görüşleri önemlidir.

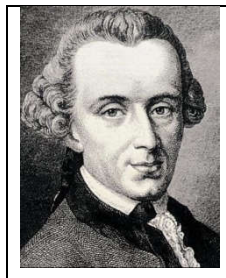
Descartes ; Kendisinden asla şüphe duyulmayacak ve başka bilgilere de temel olabilecek açık seçik bir bilgi arar. “Düşünüyorum, o hâlde varım.” önermesine ulaştığında kesin bilgilerin kaynağı olarak akıl görüşüne varır. Ona göre bilgi, sonradan oluşan deneyimlerle değil doğuştan gelen aklın ilkeleriyle gerçekleşir. Matematik ve geometri bilgisinin kesin olma nedeninin akla dayandığını işaret ederek doğru bilginin kaynağını akıl olarak ileri sürer

(**Rasyonalizm-Akılcılık:** Doğru bilginin kaynağı akıldır.)

J. Locke; Descartes'in doğuştancılık fikrine karşı çıkar ve insanın duyu organları vasıtasıyla kendi zihninin dışında bulunan dış dünyadan birtakım izlenimleri deneyimlediğini ve bu izlenimlerden oluşan fikirleri zihinde tasarlayarak bilgi edindiğini savunur. İnsan zihni, ona göre doğuştan boş bir levhadır (tabula rasa) ve insan, deneyimleri sayesinde bu boş levhayı bilgileriyle doldurur.

(**Empirizm-Deneycilik :** Doğru bilginin kaynağı yalnızca deneydir.)

İ. Kant; Duyu verilerinin ham olduğu ve bu ham veriyi işleyen bir zihin olması gerektiği fikrinden hareket eder. Kant, deneyim ve aklın bir arada kullanılmasıyla bilginin oluştuğunu düşünür. İnsan, ona göre duyu organları aracılığıyla dışarıdan veriler alır ve bunları aklın formlarında işleyerek bilgiyi oluşturur. Kant, “Algısız kavramlar boş, kavramsız algılar kördür.” sözüyle duyu verileri olmadan akılda var olan kavramların boş olduğunu, sadece bunlara dayanarak anlamaya çalışan aklın ise kör olduğunu belirtir. İnsanın bilgi edinmede iki yönünü de kullandığı görüşüyle bilginin kaynağı konusunda rasyonalizm ve empirizmi birleştirerek yeni bir yol önerir.

(**Kritizim-Eleştirelçilik :** Doğru bilginin kaynağı hem akıl hem deneydir.)

2. BİREY - DEVLET İLİŞKİSİ

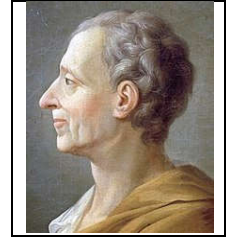
17. yy. felsefesinde mutlak monarşiye dayalı devlet sistemleri düşünülmüş, devletin her türlü gücü elinde bulundurmasının birlik ve beraberlik açısından zorunlu olduğu görülmüştür. Bu görüşe kapsamlı olarak ilk karşı çıkış **J. Locke** tarafından yapılmıştır. Locke, mutlak monarşiye karşı **liberal (özgürlükçü)** bir devlet sistemini ileri sürmüştür.

J.Locke'un Devlet Görüşü : (1632 - 1704)

- Hobbes gibi insan doğasından yola çıkar, toplumsal sözleşmeyi kabul eder ama düşüncelerinin sonucunda mutlak monarşiye varmaz.
- Doğal durumda insanlar özgürdü.
- Değişen ve gelişen toplumsal yaşamda kargaşaya sebebiyet vermemek için insanlar **Toplumsal Sözleşme** ile hukuksal güvence adına gücünü devlet denilen mekanizmaya devretmiştir.
- İnsanlar Toplumsal Sözleşmeyi barış için değil, uygar yaşamın avantajlarından yararlanmak için yapmışlardır.
- Yardımlaşma ve işbirliği ilişkilerini sürdürmek için mutlak özgürlüklerinden vazgeçmişlerdir.
- Ayrıca Locke "**Güçler Ayrılığı**" ilkesini ortaya koymuştur. (Yasama- Yürütme - Yargı)
- Devlet yapay bir kurumdur.

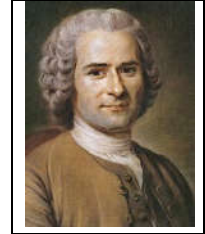
Montesquieu'nun Devlet Görüşü : (1689 -1755)

- Toplumu bilimsel olarak inceler. Gözlem ve deney yöntemini topluma uygular.
- İki toplum arasındaki ilişkiyi düzenleyen hukukun **Devletler Hukuku**, devlet içindeki siyasi ilişkileri düzenleyen hukukun **Siyasal Hukuk** ve kişiler arası ilişkileri düzenleyen hukukun da **Medeni Hukuk** olduğunu belirtir.
- Yasaların niteliğini, yapıldığı toplumun belirleyeceğini söyler.
- İnsanın başkasının hakkını yemeden özgürce davranma yetisine sahip olduğunu belirten Montesquieu, bu özgürlüğün korunması için "**Güçler Ayrılığı**" ilkesini öne sürer.
- Montesquieu, görüşleriyle günümüz devlet sistemini oluşturan ve güçler ayrılığını kuramlaştıran ilk düşünürdür.

J.J Rousseau'un Devlet Görüşü : (1712 -1778)

- Doğal durumda insan mutluydu, ancak toplumsal yaşam ve özel mülkiyetin ortaya çıkışıyla mutluluk bozuldu.
- Toplumun yeniden düzenlenmesi için "**toplumsal sözleşme**" ile devletin kurulması gerekmiştir.
- Devletin kaynağı, insanın doğasındaki eşitlik ve özgürlüktür.
- Devletin görevi herkesin eşitliğini ve doğal hakları korumaktır.

17. yy'da (Rönesans Döneminde) **T. Hobbes**, Aydınlanma Döneminde de **J. Locke**, **Montesquieu** ve **J.J.Rousseau** "Devlet Yapay Kurumdur" der ve "Toplumsal Sözleşme" vurgusu yaparlar.

3. AHLAK İLKESİ

18-19. yüzyıl felsefesinin genel karakterini taşıyan akılcı yönelim, yaşanan toplumsal olayların ahlaki sonuçları neticesinde kaçınılmaz olarak ahlak alanına yönelmiştir. Bu dönemin filozofları; ahlakı, akılla anlama ve yorumlama eğilimi göstermiş ve düşüncelerini bu noktadan yaymışlardır. Bunlar arasında **Jeremy Bentham** ve **Immanuel Kant**'ın görüşleri önemlidir.

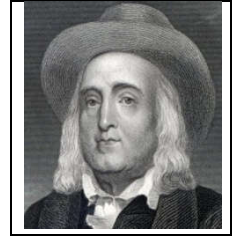
İ.Kant 'ın Ahlak Görüşü:

- ✓ Objektif (nesnel) temelli Evrensel Ahlak yasasını kabul eden Kant'ın Ahlak Kuramı **ÖDEV AHLAKI** olarak bilinir. Ödev, bütün insanlar için geçerli olan ama kimsenin arzu ve isteklerine bağlı olmayan evrensel ahlak ilkesi taşır .
- ✓ Ahlakı insan doğasıyla değil aklın yargılarıyla gerçekleştirmeyi amaçlar.

- ✓ **İyi İstenç** : her koşulda, her zaman doğru olarak kabul edilebilecek iyi iradeyi anlatır. İnsan; iyiyi tam olarak, içten karar vererek istemişse orada iyi istenç vardır. Kant, ahlakı ve iyiyi eylemlerin sonucuna göre değil onların arkasındaki amaca göre değerlendirir. Bentham gibi ahlak açısından faydacı düşünürlerden bu açıdan ayrılır.
- ✓ Ahlak yasası; neyi beğendiğimize, neyden hoşlandığımıza bağlı değildir. Ahlakı belirleyen isteme, hoşlandığımızı istemek değil, yapılması gerekenin yapılmasını istemektir.
- ✓ Kant'a göre bir eylemin ahlaki olup olmadığının ölçütü bireyi o eyleme yönelten **amaç ve niyettir**.
- ✓ Ahlaki ödevlerimizi belirleyen evrensel koşulsuz buyruklar akılda doğuştan (a priori) olarak vardır.
- ✓ Bu maksimler(koşulsuz buyruklar) :
  - "Öyle hareket etki, davranışların tüm insanlar için geçerli bir yasa olabilsin."
  - "İnsanlığı araç olarak değil amaç olarak gör."
  - "Akıllı iradeni, evrensel bir yasa koyucu olarak görevde bulunacağı şekilde kullan."

Bentham 'ın Ahlak Görüşü:

- ✓ Evrensel Ahlak yasasını sübjektif (öznel) kaynaklı olarak kabul eder.
- ✓ İnsan doğası acıdan kaçır hazzı ister. Bu eylemin akılla bilinçli bir şekilde yapıldığında insana erdemli olma niteliği kazandıracağını öne sürer.
- ✓ Ona göre haz ve acı evrensel olduğu için tüm insanlarda bulunur. Evrensel Ahlak yasası en büyük sayıda insan için en yüksek mutluluğu sağlamaktır.
- ✓ Kötülük yanlış tercihten kaynaklanır. Haz ve acı arasında hesabını yeterince yapamayan insan, kötülüğün ortaya çıkmasına neden olur. Mutlu olmak istediği için eylemlerde bulunmuş ama hesabı tutmamıştır. Çoğunluğun faydasına olan eylem doğru eylemdir, haz verici ve mutlu edicidir.
- ✓ Bentham'ın savunduğu ahlak anlayışı **Faydacılık (Utilitarizm)** olarak bilinir. Olabildiğince çok sayıda insanın olabildiğince mutluluğunu amaçlar.

4. VARLIĞIN OLUŞU PROBLEMİ

HEGEL (1770 - 1831):

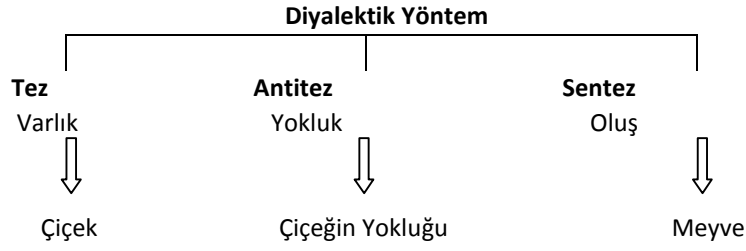
Hegel, bütün varlıkların tek bir özden bir yasa dâhilinde var olduğunu söyler.

Hegel'de "Tanrı", "Geist", "fikir", "akıl" veya "tin" **mutlak olanı** temsil eden farklı kavramlardır.

- ❖ Hegel'e göre başlangıçta sadece Geist (Mutlak akıl-ruh-Tanrısal akıl) vardı.
- ❖ Varlık, saf aklın, Tanrı'nın görünür hale gelmesidir. Onun kendi üzerine düşünmesi ile var olmuştur.
- ❖ Varlığın oluşumu **diyalektik** bir süreç dahilinde gerçekleşir.
- ❖ Geist kendindeyken **tez** aşamasındadır. Ondan var olan doğa **antitez**dir. Geist ve doğanın mükemmel uyumundan insan (**sentez**) var olmuştur.
- ❖ İnsanlık tarihi, tinin kendini bulup tanımasının zemini.
- ❖ Tinin kendini bilip tanınması, Hegel'in varlıkların oluş ve değişimini açıkladığı bir ilkenin ve diyalektik yasanın sonucudur. Bu yasa üçlü bir oluş sürecini içerir: **tez (sav)**, **antitez (karşı sav)** ve **sentez (yeni sav)**. Yeni sav, yeni bir diyalektik sürecin de başlangıcıdır.

Her bir varlık, içerisinde bir şey olma potansiyeli taşır. Her varlığın olacağı şey için başkalaşması yani kendi karşısına dönüşmesi gerekir. Sonuçta yeni bir sentezle olabileceği şeye bu diyalektik sürecin sonunda dönüşür. **Örneğin** ; bir elma çekirdeği aynı zamanda tohumdur, bu tohumda bir ağaç ve ağaçta bir elma olma gücü vardır. Tohumdan yeniden meyvenin içinde tohum olma süreci, diyalektik bir döngüdür. Tohum, toprağa düştüğünde yeterli koşullar oluşursa filizlenir yani tohumluktan çıkar. Tohum bedeni oluşturmaktadır ve bu beden, henüz yeni tohumları içermez. Büyüme koşulları yerindeyse yeni bir sıçramayla çiçeklenmeye, ardından meyve vermeye ve dolayısıyla yeni tohumlar oluşturmaya başlar.

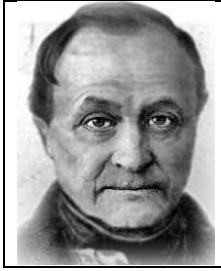

- ◆ Hegel tüm varlıkların temelinde soyut bir varlığın (Geist) olduğunu söylemesiyle **idealizm**, Geist'in tez-antitez-sentez süreçleriyle değişip varlıkları oluşturmasıyla ise **diyalektik** düşüncelerini savunur. O yüzden felsefesine "**diyalektik idealizm**" denilmiştir.

Hegel'in Bilgi Anlayışı:

- * Friedrich Hegel, bilgi anlayışında kısmen Kant'tan etkilenmiştir. Kant'a göre bilginin oluşumunda hem deney hem de zihin etkindir. Friedrich Hegel ise bilginin oluşması için deneyden gelen bilginin de zihin tarafından oluşturulduğunu ileri sürer. Dolayısı ile bilgi zihnin bir ürünüdür.
- * Hegel bilginin zihnin bir ürünü olduğunu ileri sürerken, zihinden kastettiği şey bir bireyin zihni değildir. O **Geist**'in zihnidir. Geist, evrensel bir akıldır ve öznel akıldan daha kapsamlı tanrısal bir akıldır. Geist tarihsel süreç içerisinde sürekli bir diyalektik oluş halinde olup kendi kendine yeten bir varlık olmaya çalışır. Geist kendini dinde, sanatta ve özellikle felsefede insana açılır. Felsefenin görevi Geist'in insan aklında kendini açığa vurmasına yardım etmektir.

AUGUSTE COMTE (1798 - 1857) VE POZİTİVİZM

Fransız sosyolog, matematikçi ve filozoftur. Sosyolojinin ve **Pozitivizmin** (olguculuğun) kurucusu olarak kabul edilen Fransız filozof. Sosyoloji terimini ilk kez o kullanmış ve bu bilim dalına sistematik bir yapı kazandırmıştır. O sosyolojiyi biraz da matematiksel kafa yapısının vermiş olduğu bir yargıyla "toplumsal fizik" ismini vermiştir. Sosyolojinin diğer bilim dalları gibi deneysel olanı inceleyebilir tezini ortaya atmıştır.

Pozitivizm: "Doğru bilgi bilimsel bilgidir." Pozitivizm; deneysel, doğrulanabilir, gözlemlenebilir bilgilerin doğru olduğunu kabul eden görüştür. Olguların dışında olan yani deney-gözlem ile incelenemeyen her şey metafiziktir. Metafiziğin hiçbir değeri yoktur. Dolayısıyla pozitivizme göre, metafiziksel ve dinsel her türlü açıklama, gerçeklikle uyumsuzdur.

Comte evrimcidir ve tarihi bir ilerleme süreci olarak görür. Felsefenin ve tüm bilimlerin üç aşamadan geçtiğini söyler. Bunlar sırasıyla **teolojik**, **metafizik** ve **pozitivist** aşamalardır..

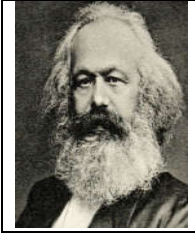
Comte'un 3 Hal Kanunu:

1. Teolojik (Dini) Aşama; İnsanoğlu bilmediği, bir türlü anlayamadığı olayları hep aşkın bir kaynakla (Tanrı, Tanrıça vb.) açıklama yoluna gitmiştir. Orta çağa kadar uzanır.

2. Metafizik Aşama; Her şeyin doğaüstü ve soyut kavramlar ile açıklandığı aşamadır. Evreni yöneten artık insana benzeyen akıllı ve canlı bir varlık değil, soyut olduğuna inanılan bir iradedir. (Tanrı) Örn; Hristiyan Ortaçağ Avrupası

3. Pozitivist Aşama; Orta çağdan sonra başlayan bu evrede, bilim ön plana çıkar. Olgusal bilgi, mutlak doğru bilgi olarak kabul edilir.

KARL MARX (1818 - 1883)

"Filozoflar şimdiye kadar dünyayı yalnızca çeşitli biçimlerde yorumladılar, oysa aslolan dünyayı değiştirmektir."

"Proleterlerin zincirlerinden başka kaybedecek bir şeyleri yoktur. Oysa kazanacakları bir dünya var. Dünyanın bütün işçileri, birleşin!"

"İnsan doğaya ne kadar yabancılaşırsa o kadar toplumsallaşır, ne kadar toplumsallaşırsa da o kadar kendine yabancılaşır."

Hegel felsefesine yapmış olduğu itirazın yanı sıra materyalizm ve pozitivizm düşüncelerinden etkilenen Marx, **sosyalist** düşüncenin öncülerinden biri olmuştur. Marx'ın görüşleri **diyalektik materyalizm**dir. Marx, baş aşağı olduğunu düşündüğü Hegel'in diyalektik düşüncesini, ayakları üzerine çevirdiğini ifade ederek diyalektiği; ekonomi temelinde insanlık tarihine uygulamıştır. Dolayısıyla Hegel'in tarihsel idealizmini, ekonomi temelinde tarihsel materyalizme dönüştürmüştür.

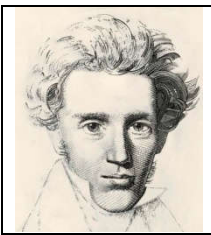
Marx'ın Tarih Analizi, tarım toplumlarında toprak ve kürek, sanayi toplumunda madenler ve fabrikalar olarak sayılabilen yani bir malın üretimi için doğrudan gerekli **üretici güçler** ve bu üretim araçlarını kullanan insanların kurduğu sosyal ve teknolojik ilişkileri tanımlayan **üretim ilişkileri** arasındaki ayrıma dayanır. Bu ayrım ve bağ **üretim biçimini** oluşturur. Marx, Avrupa'da üretim biçiminin değişmesiyle birlikte **feodalizmden kapitalist üretim biçimine** geçildiğini söyler.

Yabancılaşma; Marx insanların kendi emek gücü ve bunla olan ilişkisiyle de ilgilenmiştir. Kapitalist sistemde insan kendi doğasına yabancılaşmasıyla, hem kendi emeğine hem üretim sürecine hem de sosyal ilişkilerine karşı yabancılaşır.

Komünizm: Marx ve Engels, Batı toplumlarının gelişmesini ve geleceğini, birbirini takip eden ilk dört döneme ayırır ve beşinci olarak gelecekte yaşanacağını varsaydıkları **komünizm** dönemini öngörür:

- **İlkel komünizm**: Avcı ve toplayıcı dönemde, paylaşılan mülkiyete ve ilkel demokrasiye dayanan kooperatif aşiretler, kabileler.
- **Kölelik**: Toplumun kabileden **şehir devlete** geçtiği, köleliğin, özel mülkiyetin ve **aristokrasinin** doğduğu, tarımın yaygın olduğu dönem.
- **Feodalizm**: Kralın da dahil olduğu aristokrasinin yönetici sınıf haline geldiği, dinin önemli bir yer tuttuğu üçüncü dönem.
- **Kapitalizm**: **Burjuva** sınıfının yönetici, **proletaryanın** (işçi sınıfının) da ezilen sınıf olduğu, piyasa ekonomisinin işlediği ve üretim araçlarına ağırlıklı **özel mülkiyetin** sahip olduğu dönem.
- **Komünizm**: İşçilerin devrim yaparak kapitalistleri kovduğu ve **devletsiz, sınıfsız, mülkiyetsiz** bir toplumun yarattıkları beşinci dönem.

SÖREN KIERKEGAARD (1813 - 1855)

"Yaşam çözülmesi gereken bir sorun değil ancak deneyimlenmesi gereken gerçekliktir."

"Kişinin var oluşu için iki seçenek vardır İnsan ya kendi varoluşunu unutacak, ya da tüm dikkatini kendi varoluşunda yoğunlaştıracaktır."

- Danimarkalı filozof, teolog ve toplum eleştirmenidir. Varoluşçu felsefenin öncüsü olarak tanınır.
- Dindar bir ailede yetişen ve dini eğitim alan Kierkegaard, Tanrı inancına rağmen yaşamı boyunca kiliseyi, din adamlarını ve dini kurumları eleştirmiş; Hristiyanlığın yozlaştığını ve yenilenmesi gerektiğini savunmuştur.
- Kierkegaard'a göre var olmak; birey olmak, çabalamak, seçenekleri değerlendirmek ve seçim yapmak, karar almak anlamlarına gelir.
- Kierkegaard, varoluşu meydana getiren unsurlara değil; insanın kişiselliğine, öznelliğe eğilmiştir. İnsan için asıl önemli olanın kişiliğin geliştirilmesi olduğuna inanmıştır.